

**ВЕЋУ ДЕПАРТМАНА ЗА ПОСЛЕДИПЛОМСКЕ СТУДИЈЕ И МЕЃУНАРОДЊУ
САРАДЊУ УНИВЕРЗИТЕТА СИНГИДУНУМ, БЕОГРАД**

На основу одлуке Већа Департамана за последипломске студије Универзитета Сингидунум из Београда број 1-3611/2013 од 16.12.2013. год. године, одређени смо у Комисију за оцену докторске дисертације кандидата *мр Наде Арежине*, под насловом **„ВАЛИДНОСТ ДОКАЗА У ЕКОНОМСКО-ФИНАНСИЈСКОЈ ФОРЕНЗИЦИ“** о чему подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Основни подаци о кандидату

Кандидат Нада Арежина је рођена 3. априла 1985. године у Сарајеву у Босни и Херцеговини. Основну школу Вук Караџић и Пету београдску гимназију завршила је у Београду одличним успехом и носилац је дипломе „Вук Караџић“ за постигнути успех за време школовања. Године 2004. кандидат уписује Пословни факултет у Београду, смер Ревизија и рачуноводство на Универзитету Сингидунум. Током студирања због високе просечне оцене, кандидат постаје стипендиста Универзитета Сингидунум до краја школовања на основним академским студијама. Академске године 2007/2008, кандидат стиче звање – дипломирани економиста менаџер у ревизији одбраном дипломског рада „Модалитети мишљења ревизора“ под менторством проф. др Милована Станишића са највишом оценом. Исте године због одличних резултата постигнутих за време студирања и просечне оцене 9,93 (девет и 93/100), кандидат добија признање најбољег студента Пословног факултета Универзитета Сингидунум.

Крајем 2008. године кандидат је изабран у звање сарадника у настави на Пословном факултету у Београду Универзитета Сингидунум за ужу научну област - Рачуноводство и ревизија и бива ангажован на неколико предмета из наведене области. Исте године, кандидат уписује Мастер програм у сарадњи Универзитета Сингидунум из Београда и Универзитета Линколн из Окленда из Сједињених Америчких Држава. Крајем 2010. године, кандидат успешно завршава наведени програм и стиче Академски назив *Master of Business Administration* који је признат као академски назив магистра економских наука. Године 2011. кандидат бива изабран у звање асистента на Пословном факултету у Београду Универзитета Сингидунум за ужу научну област - Рачуноводство и ревизија и Финансије и банкарство. Поред предмета Ревизија кандидат бива ангажован на предметима Рачуноводство, Евалуација и ризик, Корпоративне финансије, Анализа финансијских извештаја, као и Рачуноводствени информациони системи.

Кандидат је предавач SAP курса за планирање ресурса привредног друштва као пословног решења (ERP) за модул – Управљање залихама (*Materials management*) као и курса Основе Пантеона (*Educational Course in The Basics of Pantheon*) као пословно-информационог система који омогућава целокупно управљање и преглед на свим

пословним процесима привредног друштва. Такође, кандидат је сертифицирани рачуновођа у програму Пантеон. Предавач је напредног курса *E-Skills for Young Economists*, намењеног економистима у циљу стицања напредних вештина кроз коришћење Microsoft Excel алата.

Кандидат је учествовао на различитим пројектима и семинарима:

- Семинар- Форензичка ревизија (Norpis-Центар за економска истраживања, октобар 2013.године)
- Семинар- Финансијско вештачење и рачуноводствена форензика у арбитражним и судским поступцима (Правни факултет у Београду, април 2016.године)
- Пројекат-Развој каријерног управљања са циљем унапређења високог образовања у Србији (Tempus Project 517119-TEMPUS-1-2011-RS-TEMPUS-SMGR)

Кандидат је аутор неколико објављених радова који су категоризовани према Правилнику о категоризацији Министарства просвете и науке Републике Србије по категоријама М22 и М51, али и учесник и излагач на научним скуповима из категорије М33 и М63. Такође, кандидат је члан организационог одбора Међународне научне конференције ФИНИЗ Универзитета Сингидунум. Следи листа објављених радова према наведеној класификацији:

М22

- Stanišić, M., Stefanović, D., Arežina, N., Mizdraković, V. Analysis of Auditors Reports and Bankruptcy Risk in Banking Sector in the Republic of Serbia, *Amfiteatru Economic*, Vol. 15, No. 34, Jan, 2013, pp. 431 - 441

М33

1. Mizdraković, V., Arežina, N., Jeremić, Lj. The Analysis of Auditors' Reports in Relation to the Clients' Solvency Levels, FINIZ International Scientific Conference, Singidunum University, Belgrade, Dec, 2015, pp. 88 - 91
2. Mizdraković, V., Alčaković, S., Arežina, N., Al Asagli, R. Determining Solvency and Liquidity Groups of Serbian Business Entities, FINIZ International Scientific Conference, Singidunum University, Dec, 2015, pp. 111 - 114
3. В. Џамић, М. Костић, Д. Стефановић, Н. Арежина, Моћ у организацији и њене кључне карактеристике, Међународна научна конференција СИНТЕЗА, Апр, 2015
4. Arežina, N., Knežević, G., Simeunović, N., Vukićević, S. Forensic Accountant: Innate Trait or Acquired Skill?, FINIZ International Scientific Conference Singidunum University 2014, Belgrade, Dec, 2014, pp. 131 - 134

5. Mirdala, R., Mizdraković, V., Arežina, N., Stefanović, D. Creative Accounting: From Creativity to Misuse, FINIZ International Scientific Conference Singidunum University 2014, Belgrade, Dec, 2014, pp. 5 - 7
6. Арежина, Н., Миздраковић, В., Кнежевић, Г. Коришћење интернета у високотехнолошком криминалу, Међународна научна конференција СИНТЕЗА, Апр, 2014, стр. 277 - 281
7. Џамић, В., Арежина, Н., Миљевић, М. Глобализација, економија знања и противречности образовања: искуства Републике Србије, Међународни научни симпозијум: Технологија, информатика, образовање, Бања Лука, 2013

M51

1. Knežević, G., Mizdraković, V., Arežina, N. Management as cause and instrument of creative accounting suppression, Management – časopis za teoriju i praksu menadžmenta, Vol. 17, No. 62, Jan, 2012, pp. 5 - 11

M63

1. Арежина, Н., Стефановић, Д., Миздраковић, В., Алчаковић, С., Џамић, В. Заступљеност кривичних дела против привреде и привредних преступа у Републици Србији, Међународни научни скуп "Синергија 2014", Бијељина, 2014
2. Кнежевић, Г., Миздраковић, В., Арежина, Н., Стефановић, Д. Глобализација и финансијско извештавање финансијских инструмената, Међународни научни скуп "Синергија 2013", 2013, стр. 101 - 109
3. Петровић, З., Вићентијевић, К., Арежина, Н., Миздраковић, В. Значај форензичког рачуноводства у управљању правним лицем, Међународни научни скуп „Успон“, Ваљево, 2013, стр. 8 – 15
4. Миздраковић, В., Арежина, Н., Бокић, М. Квалитет стечајног поступка у Републици Србији, Међународни научни скуп "Синергија 2013", Бијељина, Апр, 2013, стр. 548 – 545
5. Арежина, Н., Миздраковић, В., Стефановић, Д. Интерна ревизија и квалитет пословања привредних друштава у Републици Србији, Међународни научни скуп "Синергија 2013", Бијељина, 2013, стр. 527 - 534
6. Кнежевић, Г., Миздраковић, В., Арежина, Н. Стечајни поступак и финансијско извештавање са аспекта заштите животне средине, Међународни научни скуп "Синергија 2012", Бијељина, 2012, стр. 242 - 248

Докторска дисертација мр Наде Арежине, урађена је на 282 стране од чега је: 251 страна куцаног текста у оквиру кога је приказано 16 табела, 17 приказа и 11 слика; 17 страна чини списак литературе, а 7 страна чини прилог у коме је дат приказ испуњености претпоставки модела коришћеног у истраживању. У раду је наведено 213 извора, од чега већину извора чине углавном чланци, књиге, извештаји и закони, док су остатак интернет извори.

2. Предмет и циљ докторске дисертације

Проблем, тј. шири предмет истраживања у овој дисертацији јесте форензичко рачуноводство. Ова научна дисциплина је проучавана са аспекта теорије, али и практичне примене коју има у савременој глобалној економији на националном, наднационалном и глобалном нивоу, те на нивоу појединаца и саме организације, тј. привредног друштва. Ужи предмет истраживања односи се на валидност доказа у економско-финансијској форензици. Имајући посебно у виду да је за постојање и примену економско-финансијске форензике важно прикупљање довољног броја адекватних чињеница и на основу њих, извођење правно валидних доказа, ужи предмет истраживања односи се управо на поменуте аспекте.

Предмет истраживања је заснован на кључним економским, социолошким, правним, психолошким и теоријама политичког поретка, те је задатак на указивању интердисциплинарности предмета.

Емпиријска заснованост предмета истраживања односи се на нужност и неопходност примене форензичког рачуноводства у циљу спречавања превара и криминалних радњи у привредним друштвима. Консеквентно, то значи да држава у случају адекватне примене исте, може да обезбеди већу правну и економску сигурност унутар својих граница.

Циљ ове докторске дисертације јесте да укаже на важност форензичког рачуноводства, а самим тим и економско-финансијске форензике, као важног фактора економско-политичког и правног система државе.

3. Хипотетички оквир истраживања

Кандидат је у својој дисертацији поставио следеће хипотезе:

- Корпоративни скандали и лажно финансијско извештавање условили су развој форензичког рачуноводства и његове примене у истрази и откривању различитих видова превара у привредним друштвима
- Корпоративни скандали и лажно финансијско извештавање условили су измене, допуне и усвајање нових закона и стандарда у оквиру рачуноводствене и ревизорске регулативе у циљу спречавања будућих криминалних активности
- Неквалитетно финансијско извештавање привредних друштава доприноси погрешном исказивању финансијског резултата и погрешном приказивању положаја привредног друштва
- Погоршани финансијски показатељи профитабилности, ликвидности, као и пословне активности могу указати на ризик од неквалитетног финансијског

извештавања које може имати утицај на погрешно исказан финансијски резултат привредног друштва

- Економско-финансијско вештачење као део форензичког рачуноводства јесте од изузетне важности у поступку валидности доказа у истрагама привредног криминалитета
- Континуирано усавршавање и едукација вештака економско-финансијске струке унапређује квалитет вештачења у области истрага привредног криминалитета
- Неопходан је већи број професионалних тела у Републици Србији који би се бавили едукацијом и сертификавањем форензичких рачуновођа као што је то случај у државама Европске уније и Сједињених Америчких Држава, у циљу унапређења области економско-финансијске форензике

4. Методе истраживања

У истраживању су коришћене квалитативне и квантитативне методе, односно: основне, општенаучне и методе и технике прикупљања података.

Од основних метода примењене су аналитичке (анализа, апстракција, специјализација, дедукција) и синтетичке методе (синтеза, конкретизација, генерализација и индукција).

Од општенаучних методе које коришћене су: хипотетичко-дедуктивна, статистичка и компаративна (упоредна) метода.

Конечно, испитивање, статистички метод и анализа садржаја различитих докумената (извора примарне и секундарне грађе) чиниле су основне методе и технике прикупљања података.

Применом ових метода, кандидат је успео да дође до научног и друштвеног циља истраживања. У дисертацији су се издвојила два приступа решења проблеме. Први је био теоријски, а други емпиријски.

У теоријској анализи је истраживана постојећа литература о развоју форензичког рачуноводства кроз историју, његовим правним аспектима и улози коју форензичко рачуноводство и економско-финансијска форензика имају у доказивању различитих видова криминалних радњи и лажног финансијског извештавања. Такође, истраживање литературе укључило је и испитивање досадашњих достигнућа у погледу коришћења финансијских показатеља у циљу процене вероватноће манипулисања финансијским резултатом привредног друштва. У дисертацији су приказане постојеће признате научне теорије из ових области, које су за циљ имале усмеравајућу улогу и које су биле извор предложених хипотеза.

Емпиријском методом кандидат је приказао који финансијски показатељи имају статистички значајну моћ предвиђања вероватноће исказивања неправилног финансијског резултата у финансијским извештајима. У том смислу, коришћен је Генерализовани линеарни модел мешовитих ефеката (Generalized Linear Mixed Model). Овим моделом тестирана је повезаност промене независних објашњавајућих варијабли (финансијских показатеља) и зависне бинарне варијабле (неправилно исказан резултат).

Издвојене су статистички значајне објашњавајуће варијабле чија промена корелира са променом зависне. За обраду података коришћен је статистички програм P (lme4) .

5. Кратак опис садржаја докторске дисертације

Докторска дисертација је конципирана тако да садржи уводни део, шест поглавља која обухватају теоријско-методолошке поставке, теоретска разматрања, истраживање и закључак. Полазећи од дефинисаних циљева и постављених хипотеза кандидат је конципирао разраду ове дисертације на следећи начин:

У првом поглављу, исказан је предмет истраживања, исти је дефинисан и теоријски и емпијски операционализован. Овај сегмент анализе садржи: хипотетички оквир истраживања; циљеве истраживања; методе, поступке и технике истраживања; научну и друштвену оправданост истраживања.

У другом делу дисертације, изложен је историјат настанка форензичког рачуноводства, али и утицај најпознатијих корпоративних скандала на сам развој и промене форензичког рачуноводства. Такође, представљен је делокруг форензичког рачуноводства, као и улога коју има у испитивању криминалних радњи и лажног финансијског извештавања

Треће поглавље односи се на функцију доказивања и проблем релевантности и валидности доказа који се користе у судском поступку. Такође, предочене су социо-економске последице поступка доказивања, као и значај економско-финансијског вештачења у истрази привредног криминалитета .

Четврто поглавље, односи се на појам, типологију криминалних радњи и модалитете њиховог правног регулисања, као и значај коју економско-финансијска форензика има у откривању криминалних радњи у привредним друштвима.

У петом поглављу истакнут је значај који ревизија има у процени ризика од криминалних активности у привредним друштвима, али и детекцији некавалитетног финансијског извештавања које резултира исказивањем неправилног финансијског резултата. Такође, у овом делу приказани су резултати истраживања у циљу формирања модела за процену предвиђања склоности привредног друштва да неправилним финансијским извештавањем прикаже нетачан финансијски резултат.

У шестом поглављу је приказано стање економско-финансијске форензике у Републици Србији, али и указано на њене кључне проблеме. Такође, кроз компаративна искуства Републике Србије, Европске Уније и Сједињених Америчких Држава предложене су одређене мере у циљу унапређење економско-финансијске форензике у Републици Србији.

У Закључним разматрањима научној, стручној и осталој јавности саопштено је које су хипотезе резултатима истраживања потврђене, а које нису. Последњи сегмент дисертације садржи списак коришћене литературе и осталих извора.

6. Постигнути резултати и научни допринос докторске дисертације

У складу са наведеним циљем и предметом истраживања, као и постављеним хипотезама, на којима се заснива истраживање, све указује да се ради о значајној и актуелној теми.

У дисертацији се кроз дату ретроспективу најпознатијих рачуноводствених скандала и њихову анализу, закључује се да су основни разлози појаве форензичког рачуноводства управо заштита имовине и детектовање различитих техника чињења криминалних радњи. Из тог разлога, форензичко рачуноводство, као посебна дисциплина, јавило се као одговор на разноврсне типове превара и криминалних радњи који су се појављивали кроз историју у различитим државама широм света. Корпоративни скандала су кроз различите видове и шеме превара, њихову комплексност и променљивост кроз време, условили и неопходност постојања форензичких испитивања криминалних радњи. У том смислу, форензичко рачуноводство је дало свој допринос као једна од метода откривања различитих видова превара, али прикупљања доказа који ће бити валидни за суд и извести починиоце криминалних активности пред лице правде. Стога, закључује се да је потврђена прва хипотеза која гласи:

- Корпоративни скандала и лажно финансијско извештавање условили су развој форензичког рачуноводства и његове примене у истрази и откривању различитих видова превара у привредним друштвима.

Решавање различитих случајева корпоративних скандала, испраћен је новим реформама и унапређењем, као и изменама, допунама или доношењем нових закона у оквиру рачуноводствене и ревизорске регулативе, како би се у будућности избегли поновни пропусти. У том смислу, интерна контрола и ревизија, претрпеле су одређене измене и корекције у смислу управљања ризиком од криминалних радњи, укључујући повећани професионални скептицизам, али и додатне истраге у смислу идентификације, процене и реаговања на преваре у привредном друштву, као и чињенице да оцена ревизијских доказа и кориговање ревизије требају бити континуирани процес. Такође, различите државе широм света, су након корпоративних неуспеха, усвојиле ригидније законе и прописе, у смислу превенције појављивања криминалних активности у организацијама. У раду су предочене најважније измене и допуне законске и професионалне регулативе како у САД, тако и државама Европе, које су допринеле повећаној ригидности финансијског извештавања, али и снажнијем и квалитетнијем систему контрола. Формирање Комитета спонзорских организација (COSO), али и доношење закона SOX, такође су указали на неопходност истраге криминалних радњи и развоја форензичког рачуноводства. На основу претходно поменутог, потврђена је друга хипотеза која гласи:

- Корпоративни скандали и лажно финансијско извештавање условили су измене, допуне и усвајање нових закона и стандарда у оквиру рачуноводствене и ревизорске регулативе у циљу спречавања будућих криминалних активности.

Када је реч о делима привредног криминалитета, у свету као и код нас у протеклој деценији, овај вид криминалитета прати растући тренд. Иако одређене студије и истраживања изнете у раду указују на благи пад одређених типова привредног криминалитета, потребно је бити изузетно опрезан код његове интерпретације. Наиме, поставља се питање да ли су одређени типови привредног криминалитета у паду, или су класичне методе и технике неефикасне код њиховог детектовања и откривања. Оно што јесте приметно, јесте да је високотехнолошки криминал опасност нове ере, као и да су процене његовог пораста у будућности врло забрињавајуће. Стога, форензичка испитивања и форензичке методе постају све више заступљене у различитим видовима испитивања привредног криминалитета, који такође представља опасност и камен спотицања и у нашој држави. Анализом постојећег стања привредног криминалитета у Републици Србији, утврђено је да је и даље кривично дело утаје пореза најзаступљеније кривично дело против привреде, као и да је ово кривично дело високоризично и за прање новца. Прање новца заједно са коруптивним активностима и даље представља претњу по привредни систем и омогућава извршење криминалних активности кроз различите видове поступака, укључујући фалсификовање идентификационих докумената, злоупотребе одговорних лица у привредним друштвима, али и сумњиве употребе одобрених кредита.

На основу претходно изнетог, закључује се да финансијски форензичари могу дати свој допринос у овој области кроз своју помоћ у истрагама и помоћи тужиоцима у подизању оптужнице, чије су активности предложене и Стратегијом истрага финансијског криминала у периоду од 2015-2016.године.

Када је реч о привредним преступима, значајно је напоменути да је анализом постојећег стања у раду утврђено да највеће учешће у свим привредним преступима за осуђена одговорна лица, јесте из области рачуноводства. Закључује се да одговорна лица привредних друштава не посвећују довољно пажње рачуноводству и његовој законској регулативи, што додатно усложњава транспарентност пословања, отежава његово нормално функционисање и наноси значајне штете привредном систему. У том смислу ревизија као оцена финансијских извештаја као њиховог фер и истинитог приказивања, доприноси квалитету финансијског извештавања и кроз функцију рачуноводствене контроле и детекције грешака, доприноси унапређењу рачуноводствених активности.

У истраживању које је спроведено у дисертацији, на узорку 100 јавних друштава, дошло се до следећих резултата: привредна друштва која имају погоршану ликвидност посматрану кроз брзи рацио, погоршану профитабилност посматрану кроз нижу нето маргину, погоршану пословну активност посматрану кроз нижи коефицијент обрта пословне имовине и ниже просечне нето зараде, имају већу склоност ка неквалитетном финансијском извештавању које резултира увећавањем или смањењем

финансијског резултата. С обзиром на то да је финансијски резултат једна од основних детерминанти успешности пословања привредног друштва, кроз његову манипулацију, привредна друштва могу исти обликовати према својим циљевима. Резултати упућују, да поменути показатеље треба посматрати са аспекта црвених заставица, односно упозорења, пре него у детерминисању привредних друштава као манипулатора резултатом. Ипак, циљ истраживања био је на указивању значаја квалитетног и фер финансијског извештавања јер у супротном, неквалитетно финансијско извештавање може лако прећи у лажно финансијско извештавање чије су последице детаљно описане у раду, а које могу нанети значајне штете како привредним друштвима, тако и целокупној привреди, а самим тим додатно оптеретити правосудни систем кроз покретање судских поступака и њихову истрагу. Овим су потврђене и трећа и четврта хипотеза од којих смо пошли у раду, а које гласе:

- Неквалитетно финансијско извештавање привредних друштава доприноси погрешном исказивању финансијског резултата и погрешном приказивању положаја привредног друштва;
- Погоршани финансијски показатељи профитабилности, ликвидности, као и пословне активности могу указати на ризик од неквалитетног финансијског извештавања које може имати утицај на погрешно исказан финансијски резултат привредног друштва.

Као један од главних делова форензичког рачуноводства јесте и економско-финансијско вештачење, које кроз своја савремена научна сазнања даје форензички допринос оцени релевантних чињеница валидних за суд. Међутим, обзиром да правници и органи који воде поступак не поседују довољно знања у смислу разрешења свих питања, а посебно питања која се тичу привредног криминалитета, из тог разлога неретко је неминовно спровести економско-финансијско вештачење као доказну радњу у судском поступку. У том случају се форензички рачуновођа може појавити и улози вештака економско-финансијске струке, односно у случају када је за утврђивање или оцену одређене значајне чињенице неопходна експертиза која се тиче различитих економско-финансијских питања. Тада вештак, кроз свој стручни налаз и мишљење, помаже суду да се утврди истина, где ће исход самог поступка на суду управо зависити од квалитета налаза и мишљења судског вештака. У том смислу, судски вештак економско-финансијске струке има изузетну одговорност али и обавезу, да у свом излагању непристрасно одговара на питања струке, као и да разреши питања која се тичу економско-финансијског карактера те је неопходно актуализовати значај форензичког рачуноводства и његове улоге у доказном поступку. Стога, закључује се да економско-финансијско вештачење представља значајну доказну радњу посебно у кривичном поступку и испитивању привредног криминалитета. Овим је потврђена и пета хипотеза која гласи:

X5: Економско-финансијско вештачење као део форензичког рачуноводства јесте од изузетне важности у поступку валидности доказа у истрагама привредног криминалитета.

Један од проблема који је истакнут у раду, јесте и питање континуиране едукације вештака. Различити аутори поменути у раду, посебно су указивали на проблематику која се тиче самог усавршавања и едукације вештака, као и афирмације ове професије. С обзиром да у регистру судских вештака Републике Србије, које тренутно броји скоро 7.000 вештака, чак скоро једну четвртину чине вештаци економско-финансијске струке, од виталне важности је указати на неопходност унапређења овог дела форензичког рачуноводства. У том смислу, неопходна је додатна едукација и афирмација самог делокруга форензичког рачуноводства, његовог значаја и важности за обезбеђивање доказа у судском поступку, посебно дела привредног криминалитета. Различите професионалне организације у САД, али и државама Европске уније које се баве развојем и едукацијом овлашћених рачуновођа широм света, процењују да ће потреба за професијом форензичких испитивања у области рачуноводства имати растући тренд. Све већи број судских спорова у области привредног криминалитета који такође постају све комплекснији и сложенији, захтеваће и специфична знања и вештине из области права као и економије, те се може очекивати да ће едукација и усавршавање у области форензичког рачуноводства бити све неопходнија. Такође, највећа организација за овлашћене испитиваче превара АCFE, у свом истраживању поменутом у раду, показује да поседовање сертификата за овлашћеног испитивача преваре (CFE), значајно утиче на повећање зараде у односу на испитиваче превара без сертификације, чиме се указује да је усавршавање и акредитација у овој области препозната и адекватно награђена. Такође, када је реч о нашој држави, у раду је истакнут и став изнет на семинару одржаном на Правном факултету, а чија је главна тема била везана управо за финансијско вештачење. Наиме, неки од закључака јесу и приметне разлике када је реч о квалитету самосталних вештака и оних који послују у оквиру великих стручних ревизорских кућа, где управо имају већу обавезу, али и могућност за усавршавањем и сертификавањем, што је очигледно препознато у раду вештака и њиховом усменом излагању пред судом. На основу претходно поменутог, може се закључити да је потврђена и шеста хипотеза која гласи:

Х6: Континуирано усавршавање и едукација вештака економско-финансијске струке унапређује квалитет вештачења у области истрага привредног криминалитета.

Даље, неопходно је, по угледу на државе Европске Уније и САД, где се кроз јавни регистар судских вештака могу видети досадашња достигнућа вештака која су акредитована кроз различите врсте сертификата и чланства одговарајућих удружења, да би исто требало бити случај и у нашој држави. Академске институције би такође могле дати свој допринос кроз проширивање и кориговање свој студијских програма у циљу едуковања и изучавања форензичког рачуноводства. Даље, увођење професионално стручног звања сертификованог форензичког рачуновође и самим тим обавезне едукације и усавршавања кроз различите програме и изграђене критеријуме, јесте од изузетне важности, посебно после усвајања Стратегије истрага финансијског криминала 2015-2016. године. У раду су кроз анализу стања и основних проблема вештачења у Републици Србији, истакнути разлози за потребом постојања институција које би пружале услуге едуковања у области економско-финансијског вештачења, али и различитих видова усавршавања, кроз семинаре, стручне скупове, полагања стручних

испита, као и услова за задржавање чланства унутар датих институција. Самим тим, потврђена је и последња, седма хипотеза која гласи:

X7: Неопходан је већи број професионалних тела у Републици Србији који би се бавили едукацијом и сертификацијом форензичких рачуновођа као што је то случај у државама Европске уније и Сједињених Америчких Држава, у циљу унапређења области економско-финансијске форензике.

На крају, може се закључити да форензичко рачуноводство и економско-финансијско вештачење као његов подсистем, чине виталне делове економског, али и правног система, те је њихова улога од изузетне важности за несметано функционисање привреде, испитивање финансијског криминалитета, али и обезбеђење доказа у кривичном поступку. У све сложенијем и динамичнијем пословном окружењу, економско-финансијска форензика постаје неизоставан део у поступку решавања и испитивања економских деструктивних појава, али и проналажењу одговорних лица за њихову чинидбу. Такође, кроз благовремено спречавање будућих починилаца, кроз континуирану битку са различитим видовима економског криминалитета, економско-финансијска форензика има и друштвени значај. С обзиром да ће економско-финансијска форензика и у будућности чинити супстантивно средство доказивања кривичних дела привредног криминалитета, сматрамо да је допринос у актуелизацији проблема и значаја економско-финансијске форензике у томе већи. Такође, пошто су криминалне активности заступљене у свим сферама друштва и чине терет како развијеним тако и мање развијеним државама, верујемо да ће ова тема и улога економско-финансијске форензике, у циљу њиховог сузбијања, бити предмет нових разматрања као и даљих истраживања.

Обрадом дисертације Кандидат је теоријски коректно и егзактно обрадила настанак и услове у којима је уведена у праксу пословања и финансијског извешравања форензичка ревизија. Услови који су довели до увођења форензичке ревизије су довели до њеног развоја и корист од тога имају сви учесници у савременим привредама. О овим аспектима није било довољно радова на нашем језику и ова област је тек у развоју. То указује да је ова тема оправдала потребу да се Кандидат позабави свим питањима настанка, функционисања и степена развијености код нас, те потребним мерама да се она пре потпуније имплементира и искористи. Ова тема је савремена и веома значајна посебно у условима фризирања финансијских извештаја, банкротстава, те велике економске кризе која траје већ 8 година широм света.

Кандидат је, дакле, применом одговарајућих научних метода уз одговарајуће истраживање, које је било изводљиво о овој теми у нашој земљи, у највећем делу, као што смо у претходном делу елаборирали, потврдила хипотезе које је поставила након претходног истраживања и приликом пријаве ове докторске дисертације.

7. Мишљење и предлог Комисије

Може се закључити да је Кандидат мр Нада Арежина за своју докторску дисертацију изабрала изузетно актуелну, савремену, довољно неистражену и занимљиву тему. Проблеми које је израдом теме Кандидат требало да разријеши захтијевали су специјалистичка знања из више научних дисциплина економског подручја од рачуноводства, пословних финансија, ревизије, форензике, до познавања правне регулативе о овој области у нашој земљи. Поред стручних знања, Кандидату је за успјешну израду теме био потребан системски приступ, одговарајући обим конкретних истраживања, квантификације, верификације и примерен ниво уопштавања тако да је применом адекватних метода постигнут адекватан научни допринос релевантан за ниво докторске дисертације.

Кандидат је објавила одговарајући број научних радова из ове области од којих су најважнији:

M22

- Stanišić, M., Stefanović, D., Arežina, N., Mizdraković, V. Analysis of Auditors Reports and Bankruptcy Risk in Banking Sector in the Republic of Serbia, *Amfiteatru Economic*, Vol. 15, No. 34, Jan, 2013, pp. 431 - 441

M33

- Mizdraković, V., Arežina, N., Jeremić, Lj. The Analysis of Auditors' Reports in Relation to the Clients' Solvency Levels, *FINIZ International Scientific Conference*, Singidunum University, Belgrade, Dec, 2015, pp. 88 - 91
- Mizdraković, V., Alčaković, S., Arežina, N., Al Asagli, R. Determining Solvency and Liquidity Groups of Serbian Business Entities, *FINIZ International Scientific Conference*, Singidunum University, Dec, 2015, pp. 111 - 114
- В. Цамић, М. Костић, Д. Стефановић, Н. Арежина, Моћ у организацији и њене кључне карактеристике, Међународна научна конференција СИНТЕЗА, Апр, 2015
- Arežina, N., Knežević, G., Simeunović, N., Vukićević, S. Forensic Accountant: Innate Trait or Acquired Skill?, *FINIZ International Scientific Conference Singidunum University 2014*, Belgrade, Dec, 2014, pp. 131 - 134
- Mirdala, R., Mizdraković, V., Arežina, N., Stefanović, D. Creative Accounting: From Creativity to Misuse, *FINIZ International Scientific Conference Singidunum University 2014*, Belgrade, Dec, 2014, pp. 5 - 7
- Арежина, Н., Миздраковић, В., Кнежевић, Г. Коришћење интернета у високотехнолошком криминалу, Међународна научна конференција СИНТЕЗА, Апр, 2014, стр. 277 - 281

- Цамић, В., Арежина, Н., Миљевић, М. Глобализација, економија знања и противречности образовања: искуства Републике Србије, Међународни научни симпозијум: Технологија, информатика, образовање, Бања Лука, 2013

M51

- Knežević, G., Mizdraković, V., Arežina, N. Management as cause and instrument of creative accounting suppression, Management – časopis za teoriju i praksu menadžmenta, Vol. 17, No. 62, Jan, 2012, pp. 5 – 11,

те је на тај начин:

- Избором актуелне теме,
- Применом одговарајућих метода,
- Обављеним истраживањем,
- Адекватним проверама постављених хипотеза,
- Објављивањем чланака у научно релевантним страним и домаћим часописима
- Пријавом и изработом квалитетне тезе коју потврђује долепотписана Комисија за оцену испунила услове да предложимо Сенату Универзитета Сингидунум да се Кандидату мр Нади Арежини, одобри одбрана докторске дисертације под насловом „ВАЛИДНОСТ ДОКАЗА У ЕКОНОМСКО-ФИНАНСИЈСКОЈ ФОРЕНЗИЦИ“.

Београд, 22. августа 2016. године

Чланови Комисије:

проф. др Милован Станишић редовни професор - ментор

проф. др Горанка Кнежевић, ванредни професор – председник

проф.др Зоран Петровић - члан